

Srednje dolga avtobiografska pripoved znanega hrvaškega pisatelja Miljenka Jergovića z navidez preprostim, a vendar zagonetnim naslovom *Oče* deluje kot dobro naoljen mehanizem, ki poveže drobne, osebne izkušnje, vzete iz pripovedovalčeve družinske kronike, z mnogo širšim kontekstom balkanske morije. Pripovedovalčev odhod iz rojstnega Sarajeva in naposled očetova smrt nista literarna snov, s katero bi obujal spomine na mladost v Bosni, ki je kot država treh sobivajočih narodnih, kulturnih in verskih identitet predstavljala pojem jugoslovanskega bratstva in edinstva, ki se je po vojnem šoku ter krvavem razpletu mnogim zazdel kot izgubljeni, rajski čas, ampak tehten premislek in boleč obračun z narodom, ki je v navalu nacionalizma sebe izenačil s katolištvom, spomin na ustaško preteklost pa pretvoril v mračen tabu, ki še vedno nezmožen razumske apologije nereflektirano čaka na vsako priložnost, kjer je pomembno, kaj je človek po veroizpovedi, ergo po nacionalnosti.

Pripovedovalec si za izhodišče esejističnega razmisleka izbere preminulega očeta, ki je tako kot njegov oče čustveno zapustil lastnega sina in ga doživljal z občutjem slabe vesti. Travma se torej prične že v družinski preteklosti, ko je pisateljevo babico izkoristil neki lahkoživec in jo nato samo z otrokom tudi zapustil. Obupana ženska se je nato z dušo in telesom poistovetila s prebujenim hrvaškim narodom v obliki NDH, ki je v želji po samostojnosti in diferenciaciji s Srbi in muslimani svojo identiteto utemeljeval z religijo ter brez večjih moralnih pomislov počel etnične zločine. To obdobje se ne zaključi zgolj z abstraktno zamenjavo političnega režima, ampak z dejansko pridružitvijo pisateljevega očeta k partizanom, kar mati razume kot neodpustljiv greh zoper boga in sebe. Nič bolje se ne piše njegovemu sinu, pripovedovalcu te zgodbe, ki si kot naslednik greha ne zasluži babičine ljubezni, podeduje pa ustaški madež, ki ga komunistična družba tolerira, vendar hkrati obsoja.

Sinteza paralelnih pripovedi o družini in narodu, ki se preko osebnih doživetij, poizvedovanj o preteklosti in razmislekom o vsakodnevnih rečeh kaže na mnogih mestih v besedilu, doživi svoj vrhunec na dovršen literarni način, in sicer z metaforo, kjer pripovedovalec skozi dejanje lastnega spočetja postane povezovalni člen narodove preteklosti in sedanjosti: » jeseni 1965 [...] Tisto noč sem bil spočet. V istem hotelu je – skupaj z generalom Kalafatovićem, ki je pozneje podpisal kapitulacijo – aprila 1941 prespal kralj Peter, preden je zapustil svojo ljubljeno deželo in odšel v pregnanstvo, ki se bo na koncu, tako kot pregnanstva večine evropskih monarhov, izkazalo za dosmrtno. Petdeset let pozneje, aprila 1992, bo v hotelu *Panorama* sedež Karadžičeve vlade. Tu bodo sprejemali operativne odločitve o obleganju Sarajeva ...«

Kar beremo, torej ni zgolj poslovilni esej, s katerim bi osvetlil svoj odnos z odtujenim očetom, ki je svoje življenje v želji po odmiku od mučnega družinskega vzdušja posvetil opravljanju zdravniškega poklica, pri tem pa zanemarjal svojega sina, ampak je hkrati temelj njegovim mislim o zgodovini in sedanjosti naroda. Kot primer mu služijo sorodniki, prijatelji in očetovi pacienti. Jergović pograbi očetov oster instrumentarij, zareže v lastno družino, predstavi glavne akterje, jih umesti v okolje in čas ter opiše njihove travme. Rezultat je boleče resničen, saj smo priča realistični, dejanskosti zvesti izpovedi pripovedovalca, ki kljub mnogim grenkim spoznanjem ne zapade v samoterapijo, ampak je zmožen distanciranega in kritičnega pogleda. In če slednje namiguje na resen in nekoliko elegičen ton pripovedi, smo vedno znova presenečeni ob trpkem humorju in številnih ostrih ter provokativnih primerjavah, ki kljub občasni krutosti nasmejijo in potrjujejo (spremenljive) uradni zgodovini in njenim interpretacijam lastno resničnost: »V nasprotju z Nemčijo, v kateri je bil zločin organiziran po docela nadzorovanem in birokratiziranem industrijskem načelu, je bil v NDH zločin manufakturne narave. To je razlog, zakaj žrtev ni bilo več ali celo zakaj jih po maksimalistično postavljenih merilih poveljne jugoslovanske propagande ni bilo dovolj ...«

Široka razgledanost po jugoslovanski književnosti in kulturni sceni omogoča ploden dialog s številnimi avtorji, kar razmeroma kratkemu delu ponuja dovolj mnogopomenskih mest, ki jih tudi po večkratnem branju vidimo in razumemo vsakič na nov način. Še pomembneje in literarno učinkovitejše za tako zastavljeno delo, ki v skoraj sintetični metodi od konkretnega k splošnemu, od družine k narodu cilja na vseobsegajoč opis družbene realnosti, je zavestno postavljena zavora, da je preteklost le metafora in književnost organiziranje niza metafor in spreminjanje preteklosti v novo resničnost. Pripovedovalec lahko še tako poskuša objektivizirati očetovo življenje v nekem specifičnem času, bo nazadnje prišel do istega sklepa, da je vse, kar zapiše o njem, »literalizirana domneva«. »Mrtev je, tako da o njem niti ne morem več vedeti ničesar drugega razen tistega, kar nastaja iz literarne domišljije.«

Vito Poredoš

{fshare id=1393}